

אביב 1945 – אביב השיחורור באירופה.

הכותרות העיקריות של ה"פלסטיין פוסט" – העתון היומי היהודי היחיד בעולם בשפה האנגלית – מה-10 באפריל 1945. סיפרו על התקדמות מאסיוות של כוחות בריטיים ואמריקניים אל תוך גרמניה, על הכנות שנעשו בכמה בירות העולם המערבי להקמת מוסדות בין לאומיים שיבטיחו סדר חדש בעולם, על קברי אחים שנמצאו במקום זה או אחר באירופה על ידי צבאות הברית. מוצנעת יותר בעמוד הראשון של ה"פוסט" מופיעה ידיעה שלכאורה היא שולית, בהשוואה לידיעות הגדולות של אותם ימים, אבל היא חשובה להבנת הרקע לארוע תקשורתי יוצא דופן בתולדות העתונות היהודית שהתרחש באותו יום ושעליו נספר בשורות הבאות. הידיעה מספרת על ההכנות שנעשות לוועידה בין לאומית בסאן פרנציסקו ועל לחצה של ברית המועצות שתינתן לממשלת פולין הזמנית ("ממשלת לובלין"), זכות להשתתף באותה ועידה שבו יידון, בין היתר, הצ'ארטר של בית הדין העולמי החדש. בתביעתה המנומקת אומרת מוסקווה, באמצעות מאמר מערכת ב"פראוודה", ש"ממשלת פולין בלובלין נהנית מתמיכת העם הפולני כולו וסמכותה גדולה אולי מזו של כל ממשלה פולנית אחרת."

באביב זה, לפני 47 שנים החלו כבר להגיח ממחבואיהם בחבלי ארץ משוחררים יהודים שהסתתרו מעין השמש ומעין אדם, גרמני ולא רק גרמני, מהם כאלה שעתה זה ראו לראשונה אור יום, אחר שנים ארוכות של אפלה. באביב זה – עת שחלקים גדולים מפולין כבר שוחררו על ידי הצבא האדום ובאחרים עדיין התנהלו קרבות מאסף עם הגרמנים – החלו לחזור למולדתם הישנה אלפי יהודים מבתי כלא, ממחנות, מערי גירוש, מקולחוזים סובייטיים וגם מחזיתות המלחמה ומעוזי הפארטיזנים שבשורותיהם לחמו נגד הנאצים. בין ה"רפטריאנטים" הפולניים (יהודיים) הללו, שהגיעו ללודז' המשוחררת – משוחררת מעול הכיבוש הנאצי ומעול שליטתו של "המלך היהודי" הכל יכול של הגיטו חיים רומקובסקי – היו גם כמה עתונאים וכמה עובדי דפוס לשעבר. ומה הדבר הראשון עליו נותנים דעתם עתונאים ועובדי דפוס, מותשים ומורעבים מאימי המלחמה, המומים עד דכא מבשורות האויב על החורבן וממדיו הלא ייאמנו? עתון. להקים עתון. עם מעט אותיות העופרת היהודיות שגם הן כמוהם שרדו בנס. עם נייר שנשאר במחסניו של אותו רומקובסקי. תהיה אשר תהיה צורתו הגראפית בנסיבות הטכניות הקיימות, תהיה אשר תהיה תפוצתו בחבלי ארץ קרועים אלה מאלה, באוכלוסיה אשר מלקקת פצעייה ותועה בין בתי קברות ובורות קבר, בחורשות ושדות בור לחפש בהם, אם לא אות-חיים, לפחות אות מוות של יקיריהם. תהיה אשר תהיה תפוצתו אצל קומץ יהודים שהגיע ממקום גלותו אל נחלה כלשהי, ודאי לא אל המנוחה עדיין, והם קרועים ובלוים בלא פרוטה בכיסיהם. ולמה עתון? כי עתון הלוא הוא מימים ימימה אצל יהודים "הדואר" הנאמן המקשר בין קרובים ורוחקים. בעתון יהודי לעולם ניתן להצפין בין השורות אשר לא אפשר או לא רוצים לומר בשורות עצמן. עתון יכול להיות השופר שיבשר לאודים המוצלים על ראשיתם של חיים חדשים וגם פעמון אזעקה שיצלצל אם תבוא חלילה שוב "עת צרה ליעקב". וכך, ב-10 באפריל 1945, כאשר חלק מן הצבאות הנאציים ניגפים מפני מכבש המלחמה הרוסי-אמריקני-בריטי, יוצא לאור בלודז' המשוחררת הגיליון הראשון של עתון ביידיש שלא במקרה נושא את השם הסמלי "דאס נייע לעבן", החיים החדשים.

העתון היהודי הראשון לשארית הפליטה בפולין, שרק שש שנים קודם לכן היו בה עשרות עתונים יומיים ביידיש ומאות כתבי עת ובמות לכל ארגון, לכל עיר גדולה, לכל טעם, לכל גיל. לשני העתונים, ה"פלסטיין פוסט" שלימים הפך ל"גרזולם פוסט" החוגג עתה שישים שנה להופעתו, ול"דאס נייע לעבן" שקם בלודז' עם שובם לפולין של הניצולים מרוסיה, עמוסי תקוות וציפיות, ושבק חיים אחר חמש וחצי שנים של מאבק קשה על "צלם העתון" שלו, על קיומו כעתון יהודי עצמאי וייחודי – מוקדש החלק המרכזי של גיליון זה של "קשר".

***

ה"גרזולם פוסט" וה"דאס נייע לעבן" ייחודם בכך שלא זו בלבד שעל דפיהם נרשמה "הטייטה הראשונה של ההיסטוריה" – כדבר האימרה הידועה לגבי העתונות – אלא שגם הם עצמם "עשו היסטוריה" או לפחות היו חלק ממנה.

כאשר ייסד גרשון אגרונסקי (אגרון) את העתון בשפה האנגלית בירושלים, גדולה היתה תקוותו שהעתון יסייע בהעמקת הבנה בין שלשה המיגזרים שבקהל היעד שלו: היהודים, האנגלים והערבים. לא רק שפתו של העתון, כמובן, צריכה היתה לשרת מגמה זו כי אם גם תכניו. המערבולת הפוליטית שבה היתה שרויה, תחילה ארץ ישראל תחת שלטון המנדאט הבריטי, ולאחר מכן – מדינת ישראל, שמו לאל למעשה תקווה זו. חיש מהר מצאו את עצמם אגרונסקי, ואיתו העתון, בעימות עם האדמיניסטרציה הבריטית שבמסווה של "מדיניות מאוזנת" הצרה את צעדיה של היישוב היהודי, לעתים עד כדי עוינות גלויה. ואילו הערבים, אפילו הנאורים והמתונים בהם, גם אם עדיין חלקם קיימו יחסים ידידותיים, על בסיס אישי, עם שכניהם היהודיים, נסחפו יותר ויותר עם הזרמים הלאומניים שבקירבם לעמדות אנטי-ציוניות ואנטי-יהודיות חריפות. במקום גשר של הבנה החלה להתנשא חומה של ניכור בין היהודים לבין שני המיגזרים האחרים של האוכלוסיה בירושלים. "פלסטיין פוסט", גם אם עורכיו נימנו עם המחנה המתון והפייסני של הזרם המרכזי בתנועה הציונית, ותוך שמאחורי הקלעים הוסיף גרשון אגרון לקיים מגעים עם הפקידות הבכירה של המנדאט בניסיון להקהות חודן של גזירות או להשיג ויתור בעניין זה או אחר, נהיה כמעט בעל כורחו יותר ויותר מיליטנטי כשהוא מגויס כולו למלחמת היישוב היהודי הקטן במדיניות האנטי-ציונית של הבריטים ובאיבה של הערבים. שום עתון בארץ ישראל לא "זכה" לתגובת עוינות כה אלימה, כפי שזכה לה ה"פוסט" ב-10 בפברואר 1948, כאשר מכונת תופת התפוצצה ליד בניין המערכת, גרמה לנפגעים רבים, והחריבה חלק מן הבניין, שבו שכנו משרדי המערכת והדפוס. היתה זו "קופרודוקציה" בריטית-ערבית שביקשה להשתיק את הקול שהטריד אותם יותר ויותר, בעיקר בחודשים האחרונים של קיום המנדאט הבריטי. משימתם לא צלחה בידיהם. כבר למחרת היום, בסיועם של כמה בתי דפוס ירושלמיים שהתגייסו לעזרה, הופיע העתון מחדש. הוא המשיך להיות זרוע מגויסת של היישוב היהודי במאבקו לעצמאות. כמוהו, כעתונים העבריים בארץ, כל אחד על פי נטיותיו האידיאולוגיות והפוליטיות, בהבדל שה"פוסט" דיבר אל האנגלים בשפתם וקולו גם נשמע ברמה מחוץ לגבולות ארץ ישראל, בקרב אנשים שרבה היתה השפעתם על עיצוב דעת הקהל. את הסיפור של שישים שנות העתון, שהיה למוסד בירושלים, מספר בגיליון זה

